

Štípaná industrie starší DB a těžní revíry v Krumlovském lese

Ocitáme se v epoše, která přímo svým názvem nás evokuje k tomu, že používání a zpracovávání kovu se stává běžnou událostí a štípaní kamenné industrie je zapomenuto. Avšak tomu tak zdaleka není. Je tomu paradoxně přímo naopak v únětické kultuře, která tento stupeň doby bronzové na našem území celkově zaplňuje. I když na sídlištích a pohřebištích starší doby bronzové se štípaná industrie vyskytuje v menším měřítku a ani při zhotovování štípané industrie nedosáhla únětická kultura takové úrovně jako v době kamenné, musíme se štípanou industrií počítat jako s vypovídajícím materiálem dané epochy a jako s určitým, stále pokračujícím fenoménem, který sice ztrácí na svém významu, ale pořád si drží určitý stupeň své plnohodnotnosti. Dlouhý nezájem o tuto skupinu hmotných vypovídajících pramenů vyplýval z významového přesvědčení, že několik úštěpů a šipek nemůže o své době vzniku vypovědět něco podstatného. Tuto tezi můžeme lehce vyvrátit při poukázání na rohovcový těžní revír v Krumlovském lese.

Tuto těžební oblast objevil doc. M. Oliva u Vedrovic v roce 1993. Postupem času vycházela najevo prostorová a funkční souvislost několikakilometrové zóny, jen s krátkými prolukami, pokryté štípanou industrií s výrazně přetvořeným terénem lidskou rukou. Šlo o problematiku pravěké těžby doposud u nás v podstatě nezkoumanou a zároveň o jedinečný dochovaný fragment intaktní pravěké krajiny. Proto podal tým, pod vedením doc. M. Olivy grantovou přihlášku na výzkum neolitické těžby surovin, protože se domnívali, že dolování souvisí s MMK a s LnK, díky hojnému využívání této suroviny těmito kulturami v místním regionu. Postupem času se však ukázalo, že všechny zlomky keramiky z těžních jam jižní skupiny (těžní revír byl doc. M. Olivou rozčleněn na několik skupin) patří únětické kultuře a dokonce v horních částech zásypu popel, polím a latěnu.

Surovina se zde vyskytuje v několika varietách. Kromě šedavých rohovců, takřka výhradně KL I (hrubozrnnější varieta krumlovského rohovce), se tu vyskytují také rohovcové brekcie, často velmi pestře zbarvené, jejichž nehomogennější a nejkvalitnější vzorky byly vyhledávány právě v době bronzové. Rozměry rohovcových valounů přesahují půl metru a rohovcové brekcie tvoří celé shluky velkých bloků. I když jde o surovinu nepříliš kvalitní přesto byla těžena v obrovském množství. Kolem těžebních jam bylo vyzvednuto na 150 tisíc artefaktů (v nejhojnější míře jader, spíš menších rozměrů, což je podpořeno nízkou kvalitou suroviny). Část rohovce vytěženého v Krumlovském lese se dále pak zpracovávala na rozsáhlé sídelní aglomeraci u Kubšic, vzdálené 4 km j.v. směrem. Podle drobných zlomků keramiky, provázející vysbírané koncentrace štípaných artefaktů ji přiřadili S. Stuchlík a M. Salaš rovněž únětické kultuře. Na této lokalitě si můžeme všimnout využití obou dvou těžných materiálů a jejich kvalitativních rozdílů a tím pádem i odlišností v technologii zpracování. Mezi brekciami je dvakrát více diskovitých a čepelových jader a pětikrát více čepelových produktů než u rohovce. Brekciová jádra a polotovary jsou zřetelně kvalitnější (tohle porovnání je pouze relativní, vztahující se na tyto dvě srovnávané suroviny). Jen stručně k technice sbíjení: v markantním množství plochá diskovitá jádra (skoro až splňující kritéria levalloaské techniky, ploché tvary s paralelními negativy atd.

Další lokalitou související s těžebním okrskem je osada věteřovské skupiny u Šumic, která je vzdálena vzdušnou čarou zhruba 3 km k jihovýchodu. V prostoru ohrazeném kruhovým příkopem byl odkryt kůlový dlouhý dům, který v jedné z jam obsahoval depot sedmi srpových čepelí (největší čepel přímého profilu dosahuje délky 90 mm, dorsálně se čtyřmi paralelními negativy, dosahuje samé hranice technologických možností dané suroviny). Obě lokality jsou svým způsobem výjimečné, plocha na níž lze u Kunčic sledovat štípané artefakty a ojedinělé střípky zabírá cca 700x250m, což vylučuje, že by šlo o stopy

jednorázového sídliště. Podle doc. M. Olivy jde o pozůstatky opakovaných aktivit snad jakýchsi štípačských festivalů, vykonávaných periodicky poblíž jednoho či několika sídlišť. Doc. M. Oliva se také opírá o výskyt kruhového areálu u Šumic s druhou největší doposud známou stavbou megaronového typu ve střední Evropě. Uložení sedmi srpových nožů a přelomení největšího z nich může souviset s vykonáváním nějakého rituálního úkonu. Doc. M. Oliva se pokouší na celý problém těžebního okrsku a sídelního areálu aplikovat model duchovní symbolické práce, kdy samotná těžba neměla nějakého reálného významu získat surovinu pro další zpracování až do konečného produktu, tedy nástroje použitelného v praxi (nebudu vysvětlovat metody a důsledky symb. práce, jelikož to není téma mého referátu). Já se s tímto názorem až do důsledků neztotožňuji. Podle mě u těchto dvou osad může jít a dlouhodobé dílenské areály, které přímo navazovaly na zpracování polotovarů těžných v nedalekých „dolech“. Je tu hodně aspektů, které mohou podporovat verzi doc. M. Olivy, např. absence keramiky, kromě pár malých zlomků. V tomto případě můžu uvést analogie z jiných těžebních a zpracovatelských oblastí, kde je sice dolování starší ale principiálně totožné (např. těžební revíry na metabazity v železnobrodském krystaliniku) kde keramika absentuje také aj. Hypotéze doc. M. Olivy by mohl nahrávat malý výskyt štípaných artefaktů na lokalitách kontaktního okolí, což znamená do 20 km a to jak ze sídlišť tak z pohřebišť (Bohunice, Bratčice, Kubšice, Rakšice, aj.). Malé množství nalézané štípané industrie podle mého názoru souvisí se starými principy přístupu k výzkumu a ke štípané industrii vůbec. V tomto případě bych položil základní otázku, co nahradilo štípanou industrii v její funkci? Bronz? Podle mého názoru se ve straší době bronzové navazuje na tradice pozdního eneolitu v těžbě i v dílenském zpracovávání suroviny a polotovarů, ale jelikož se tomuto problému nikdo dříve nevěnoval a štípaná industrie doby bronzové byla opomíjena, proto máme lokality, kde nám skoro chybí artefakty kamenné štípané industrie. Mohl bych uvést příklady pouze z povrchových prospekci starobronzových, konkrétně únětických lokalit (Ořechov trat' „Loučky“), kde debitáž a artefakty převládají nad keramikou. Dalším příkladem, sice přímo nesouvisejícím s tímto problémem, ale vypovídajícím o přehlížení a opomíjení kamenné štípané industrie, je obecně známý problém pazourkových dýček kultur se šňůrovou keramikou a se zvoncovitými poháry. Kdy tyto dýčky byly v hrobech těchto kultur rozpoznány až v nedávné době a většina artefaktů, z nichž byly dýčky složeny nebyla vůbec vyzvednuta!

Po technologické stránce musíme nálezy z těžních revírů a z běžného sídlištního a funerálního prostředí hodnotit odděleně. Tzv. dílenská facie z extrakčních zón v Krumlovském lese neobsahuje téměř žádné čepelové nástroje zato nepřeborné množství jader a rozměrné debitáže. Jádra jsou výhradně nečepelová a vykazují vysoký podíl plochých a diskovitých kusů, některá se mohou měnit až do trifaciální metody štípání. Některá diskovitá jádra se podobají polotovarům pěstních klínů. Část jader i produktů připomíná levalloaskou produkci a to zejména štítovým tvarem jádra s upravenou úderovou plochou.

Technologicky a tím pádem i koncepčně se druh industrií těžních zón liší od sídlišť a pohřebišť, což je logické. Vedle nepočtených a drobných úštěpů se častěji než v exploatačních zónách vyskytnou čepelové nástroje, z retušovaných artefaktů škrabadla a drasadla, krčkovité vrtáčky se strmou retuší, čepelovité hroty. Dále to jsou plošné či celoplošně retušované šipky a srpové kameny. Dalším technologicky velice vyspělým druhem štípaných artefaktů jsou pazourkové dýčky, které nejsou ovšem domácí produkcí, ale jsou sem importovány z polských těžebních a výrobních revírů ve Svatokřížských horách.

Literatura:

OLIVA, M. 2002: Těžní jámy, rondely, hradiska... jak se to rýmuje. In: Neustupný, E. (ed.), Archeologie nenalézaného, Dobrá Voda u Pelhřimova, 153-186.

- OLIVA, M. 2003: O nezanedbatelnosti neočekávaného: štípaná industrie starší doby bronzové na Moravě, *Archeologické rozhledy* 55/1, 10-46.
- OLIVA, M. 2004: Flint mining, rondels, hillforts ... Symbolic works or too much free time?, *AR* 56/3, 499-531.

A osobní konzultace s PhDr. L. Šebelou a ing. P. Škrdlou